МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Факультет економіки і підприємництва
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту
“_____” _____ 2023 р.
Зав. кафедри, к.е.н., доцент
_____ Прокопчук О.Т.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ: ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ НА ПРИКЛАДІ АТ «СЕНС БАНК» М. КИЇВ

Виконала – студентка 2 курсу,
групи 22 м-ф
освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
ВЛАСЮК Ольга Олександрівна

Науковий керівник – д.е.н., професор
НЕПОЧАТЕНКО Олена Олександрівна

Умань – 2023

Реферат
на кваліфікаційну роботу:
Банківські ризики: оцінка та управління на прикладі АТ «Сенс Банк» м. Київ
студентки факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва Власюк О.О.

Аналіз наукових джерел вказує на різноманітні підходи до управління та оцінки ризиків в банківській сфері. Отже, у цьому дослідженні, яке складається із трьох розділів, використовується інформація з наукових статей та узагальнених даних комерційних банків і Національного банку України.

Загальний об'єм роботи складає 47 сторінок. Робота містить 4 рисунки та 15 таблиць. Кількість використаних джерел становить 34 наукових праці та Інтернет-ресурсів.

Мета полягає у досліджені банківських ризиків та їх вплив на діяльність АТ «Сенс Банк», проведені оцінки цих ризиків з урахуванням специфіки функціонування банку та його внутрішніх процесів, розробки ефективної стратегії управління ризиками та запропонувати рекомендації для підвищення стійкості та надійності банку.

Для проведення дослідження оцінки та управління банківськими ризиками, виокремлення їх методів та врахування факторів впливу були використані різноманітні методи дослідження, включаючи статистичні, математичні, техніко-економічний та фінансовий аналіз, а також спостереження і графічний аналіз.

Перший розділ роботи – теоретичний. В ньому розкривається теоретичні підходи до розкриття сутності банківських ризиків та їх особливості управління процесами в банку.

Другий розділ – практичний. В ньому здійснено фінансово-економічну характеристику та проведено інтегральну оцінку ефективності управління ризиками, на прикладі АТ «Сенс Банк».

У третьому розділі розглянуто міжнародний досвід проведення стрес-тестування банків та запропоновано методи посилення тиску на регуляторів та розширення регулятивних вимог.

Анотація

У даній кваліфікаційній роботі досліджуються актуальні аспекти банківських ризиків на прикладі АТ "Сенс Банк". Аналізуються особливості управління цими ризиками та вивчаються методи, спрямовані на посилення тиску на регуляторів і розширення регулятивних вимог. Робота висвітлює сучасні виклики, з якими стикаються банки, та пропонує стратегії для ефективного управління ризиками в банківському секторі.

Ключові слова: *комерційний банк: банківські ризики, управління ризиками, фінансовий аналіз, регулятивні вимоги, стратегії управління ризиками, економічні виклики.*

The Summary

This qualification work examines the current aspects of banking risks on the example of Sens Bank JSC. It analyzes the peculiarities of managing these risks and examines methods aimed at increasing pressure on regulators and expanding regulatory requirements. The paper highlights the current challenges faced by banks and suggests strategies for effective risk management in the banking sector.

Keywords: *commercial bank: banking risks, risk management, financial analysis, regulatory requirements, risk management strategies, economic challenges.*

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ 9

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ БАНКІВ З УПРАВЛІННЯМ РИЗИКАМИ НА ПРИКЛАДІ АТ «СЕНС БАНК» 18

2.1. Оцінка економічних показників АТ «Сенс Банк» 18

2.2. Інтегральна оцінка ефективності управління ризиками в АТ «Сенс Банк» 24

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВ 37

ВИСНОВКИ 42

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 45

ВСТУП

Ризик є невід'ємною частиною будь-якої організації, незалежно від її структури та місця розташування. Найвищий рівень ризику спостерігається у банківському секторі, оскільки діяльність банків напряму залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на економіку та розвиток країни, особливо в умовах повномасштабних військових конфліктів. Ця особливість обумовлена характером функцій, які виконують банки. Банківські установи утримують відносини з великою кількістю партнерів (як фінансові посередники, включаючи міжнародних партнерів, які надають підтримку Україні через грантові програми та фінансування незахищених верств населення), клієнтів та позичальників. Діяльність цих організацій безпосередньо впливає як на їхню стабільність, так і на загальну стабільність банківської системи в цілому.

Банківський ризик – це можливість втрати, які можуть виникнути для банку у зв'язку з його банківською діяльністю. Цей вид ризику може включати кредитний ризик (втрати від неповернення позик), ринковий ризик (втрати від зміни ринкових цін та процентних ставок), операційний ризик (втрати від неправильних або недостатньо ефективних процесів, систем або людей) та інші види ризику, пов'язані з банківською діяльністю.

Окремі аспекти теорії, методології, методів і практики, що стосуються банківського ризику, були розглянуті в роботах багатьох вчених із-за кордону та кількох вітчизняних дослідників, включаючи їх теоретичні, методологічні, методичні та практичні аспекти.

Теоретичні аспекти включають в себе моделювання ризику. Тут дослідники розвивають математичні моделі для передбачення банківських ризиків. Вони досліджують різні аспекти ризику та розробляють моделі для його кількісної оцінки. Теорія портфельного управління ризиками дозволяє вивчити оптимального розподіл активів та портфелів для зменшення загальних банківських ризиків. Методологічні аспекти включають в себе використання статистичних методів для аналізу та передбачення ризиків на основі історичних

даних, стрес-тестування для визначення впливу стресових ситуацій (економічних криз, змін в процентних ставках тощо) на банківські активи та капітал. Методичні аспекти включають в себе розробка методів оцінки ризику для створення нових методів та інструментів для оцінки різних видів банківського ризику, розробку нормативно-правових актів для визначення стандартів та правил, які регулюють, як банки повинні визначати та керувати своїм ризиком. Практичні аспекти включають в себе управління ризиками в банках для розроблення стратегій та практик для управління ризиками на практиці, включаючи в себе моніторинг та контроль за ризиками, роль технологій для використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для автоматизації процесів аналізу ризику та забезпечення безпеки банківської діяльності. Декілька відомих закордонних дослідників у галузі банківського ризику включають Роберта Шіллера, Нассіма Талеба та Річарда Таллі, які внесли значний внесок у вивчення фінансових ризиків та розробку методів їх управління. Національні вчені також досліджують це питання, адаптуючи загальновизнані методи до специфіки вітчизняних банківських умов.

Мета полягає у дослідженні банківських ризиків та їх вплив на діяльність АТ «Сенс Банк», проведені оцінки цих ризиків з урахуванням специфіки функціонування банку та його внутрішніх процесів, розробки ефективної стратегії управління ризиками та запропонувати рекомендації для підвищення стійкості та надійності банку. Це дозволить глибоко проаналізувати ризики, з якими зіштовхується банк, та запропонувати конкретні рішення для їх управління, сприяючи збільшенню стабільності та надійності банку.

Для досягнення зазначеної мети важливо вирішити наступні завдання:

– розглянути сутність поняття банківський ризик та визначити особливості управління банківськими ризиками в банку;

– дослідити результати роботи та дати оцінку фінансово-економічній діяльності банку;

– зробити інтегральну оцінку ефективності управління ризиками;

– розглянути міжнародний досвід проведення стрес-тестування банків;

– визначити методи посилення тиску на регуляторів та розширення регулятивних вимог.

Об’єктом дослідження є банківські ризики, зокрема їх оцінка та управління. У даному контексті дослідження вивчаються різноманітні аспекти ризиків, з якими стикається банк. Оцінка цих ризиків включає в себе визначення ймовірності їх виникнення та потенційних втрат, які можуть бути завдані банку. Управління банківськими ризиками передбачає розробку стратегій та методів мінімізації цих ризиків, забезпечення відповідності банку регуляторним вимогам, а також вдосконалення внутрішніх процедур та контролю, щоб забезпечити стійкість та надійність банківської установи.

Предметом дослідження є спрямований аналіз банківських ризиків, які можуть виникнути у діяльності банку. У цьому контексті досліджуються теоретичні аспекти ризиків, методи їх виявлення та оцінки, а також розглядаються практичні рекомендації щодо управління цими ризиками в банківській установі.

Методологічна основа дослідження полягає у застосуванні різних загальнонаукових і спеціальних методів для вивчення та аналізу ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю. Для проведення дослідження ці методи включають в себе наступні аспекти: статистичні методи використовувалися при аналізі і прогнозі ризиків на основі даних; економетричні методи для аналізу взаємозв'язків між різними факторами, що впливають на банківські ризики; кредитний аналіз використовувалась при оцінка кредитоспроможності клієнтів та визначення кредитних ризиків; оцінка оперативних ризиків здійснювалася при аналізі ризиків, пов'язаних з оперативною діяльністю банку, таких як технологічні помилки, злочинні вчинки, неправильне управління; порівняльний аналіз: здійснювався для порівняння різних банківських установ за рівнем ризиків та ефективності управління ними. Ці методи дозволяють проводити комплексний аналіз банківських ризиків і розробляти стратегії їх управління для забезпечення стабільності та надійності фінансової установи.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи є різноманітні джерела, які допомагають забезпечити обґрунтованість та комплексність дослідження. наукових праць в галузі фінансів, банківської справи та управління ризиками; журнали, такі як «Journal of Banking and Finance», «Risk Management and Insurance Review», «Journal of Financial Stability», де публікуються дослідження про банківські ризики та їх управління; річні звіти банків для зрозуміння того, як банки визначають та управляють ризиками; статистичні дані від міжнародних фінансових організацій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Всесвітня банківська група, для аналізу ризиків у різних країнах та регіонах; законодавство та регулятивні вимоги, які стосуються банківських ризиків у вашій країні та за кордоном.

Дослідження може також включати порівняльний аналіз з іншими банками та рекомендації щодо подальших кроків для покращення системи управління ризиками в банківській сфері.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Банк, як важлива складова фінансової системи, виконує роль трансформатора та посередника у контексті ринкової економіки. Очевидно, що в будь-якому сегменті ринку, через його унікальні особливості, такі як зміна кон'юнктури, дії конкурентів, зміни у споживчих настроях тощо, неможливо передбачити всі аспекти діяльності з абсолютною визначеністю. Зокрема, у сучасних умовах, коли глобальна економіка піддається дестабілізації через військові конфлікти, це стає ще більш актуальним.

У більшості країн світу банківська сфера піддається строгому регулюванню з боку держави та спеціальних наглядових органів. Протягом останнього десятиліття високі темпи інновацій на фінансових ринках призвели як до появи нових можливостей для банків, так і до зростання конкуренції між ними і небанківськими фінансовими установами.

Ця ситуація призвела до збільшення та розширення банківських ризиків, які є неодмінною частиною економічних процесів. Багато дослідників в своїх студіях вивчають різновиди банківських ризиків, такі як кредитний, валютний, ризик ліквідності, ризик зміни процентних ставок, ринковий ризик, юридичний ризик, операційно-технологічний ризик, репутаційний ризик і стратегічний ризик.

Проте, в контексті міжнародної глобалізації та різкого перетворення банківської системи виникає потреба усвідомлювати та вивчати новий вид ризику – ризики пов'язані з участю банку в процесах легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

Зростання різноманітності фінансових інструментів на фінансовому ринку, таких як диверсифікація ринку цінних паперів, запровадження нових банківських продуктів та інтернет-банкінг, надало банкам більший доступ до грошових ресурсів, що значно збільшило ризик відмивання злочинних доходів. Однією з ключових проблем управління ризиками у банках є сам процес

визначення і розпізнавання заходів для його зменшення. Досліджуючи сутність «банківського ризику», вчені намагаються адаптувати категорію "ризик" до його виникнення в банківській сфері.

Невизначеність у трактуванні змістовного та сутнісного розуміння поняття «банківський ризик» у сучасних вітчизняних та зарубіжних економічних дослідженнях, на наш погляд, походить від спроби узагальнити широкий спектр різноманітних небезпечних чинників та всі можливі наслідки, що виникають у різних видів операційної діяльності банку.

Однією з причин цієї невизначеності можна вважати суперечливість позитивних, негативних та нульових наслідків, які саме і становлять ризик. Ця амбівалентність ризику проявляється в тому, що, з одного боку, він може сприяти соціально-економічному та науково-технічному прогресу у банківській справі. А з іншого боку, може призвести до авантюризму, можливих втрат та зниження ефективності фінансово-кредитних установ. При нульовому результаті немає ані позитивних, ані негативних наслідків. У загальному розумінні поняття «ризик» відзначає "можливість небезпеки, невдачі або випадкової події з надією на сприятливий результат".

У сфері банківської діяльності ризик - це можливість зменшення прибутку, втрата частини доходу банківською установою, спричинення збитків або виникнення додаткових витрат внаслідок фінансових операцій [4].

Л. Бондаренко висвітлює шість різних підходів до пояснення поняття «банківський ризик». Згідно з його дослідженням [1], це можна розглядати як ймовірність відхилення від очікуваного результату, загрозу втрати, ймовірність отримання можливих збитків і можливих прибутків, ситуативну особливість діяльності банку, що відображає невизначеність його бізнесу, або як банківську діяльність, пов'язану з подоланням невизначеності.

Ризик – це можливість неочікуваного настання негативних подій, а управління ризиками – це вміння вправно впоратися з цим можливим негативним впливом. В теорії ризик також означає можливість настання позитивних подій, але в більшості випадків це поняття асоціюється з

негативними аспектами, а не позитивними. Ризик є основою банківської діяльності, банківського регулювання та, зрештою, банківських криз.

Здобутки інших вчених підкреслюють, що в банківській справі ризик переважно розглядається як вартісне вираження ймовірності виникнення події. При аналізі літературних джерел можна виділити різні підходи до розуміння поняття «банківський ризик». (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Роз'яснення концепції визначення терміну «банківський ризик»

Автор, джерело	Тлумачення поняття
Українські науковці	
Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» НБУ	Щодо ймовірності того, що очікувані чи несподівані події можуть мати негативний вплив на капітал та/або доходи банку.
Камінський А.Б.	Банківський ризик існує в невизначеності цілей і неправильній побудові організаційних фінансових відносин, а також економічні категорії, які відображають невизначеність, конфліктність, багатокритеріальність, неоднозначність у фінансових відносинах, включаючи уявлення про специфічні характеристики зацікавленими суб'єктами цих відносин
Бондаренко Л.	Можливість прийняття раціонального чи нераціонального управлінського рішення, в рамках якого можна дати вірогідну кількісну і/або якісну оцінку дії факторів
Єпіфанов А.О.	Ймовірність прийняття раціональних чи нераціональних управлінських рішень, у рамках яких можна здійснити достовірну кількісну та/або якісну оцінку впливу факторів.
Мішальченко Ю. Р.	Банки можуть втратити частину своїх грошей і не мати змоги реалізувати заплановані дії для отримання доходів або здійснення додаткових втрат в результаті здійснення запланованних операцій
Парасій–Вергуненко І.М.	Банківський ризик - це можливість збитків за несприятливих для банку обставин
Примостка Л.О.	Можливість неотримання прибутку або зниження вартості на ринку капіталу банку внаслідок несприятливого впливу факторів
Севрук В.Т.	Невизначеність щодо результатів банківської діяльності та можливих несприятливих наслідків у разі банкрутства
Іноземні науковці	
Христофер Ган	моделювання потенційних втрат банку від кожного джерела ризику, яке виявляється «адекватним економічним капіталом» ризику
Нгуен Ті Тью Кьянг	це незапланована подія з фінансовими результатами банку, що призводить до збитків

У вивченні пояснень «банківського ризику» в існуючій науковій літературі (див. табл. 1.1), видно, що багато з них мають схожі визначення, різнячись основним чином за підходом, який автори використовують для розуміння природи ризику в цілому (згідно з оглядом концепції економічних факторів, наведеним вище). У розглянутих інтерпретаціях поняття "банківський ризик" зазвичай зверталася увага на його фінансовий характер та негативні аспекти, при цьому менше уваги приділялося можливим позитивним результатам. Більшість дослідників визначають банківський ризик як фінансовий ризик, що призводить до збитків і втрат. Цей висновок підтверджується тим, що при аналізі окремих видів банківських ризиків, дослідники основну увагу знову звертають на його фінансову складову.

Аналізуючи результати проведеного дослідження, можна сформулювати наступне визначення банківського ризику: це потенційна загроза невиконання стратегічних планів управління щодо ресурсів та доходів операцій банку. Іншими словами, це ймовірність виникнення події, яка може негативно вплинути на прибуток чи капітал банку.

Ризики для банківської системи зазвичай розподіляють на внутрішні й зовнішні категорії, хоча вчені виокремлюють й інші типи ризиків. Зовнішні ризики суттєво впливають на стабільність та збалансованість банківської системи. Для оцінки внутрішніх ризиків найчастіше застосовують методи логістичного аналізу, оскільки управління такими ризиками майже неможливе.

Внутрішній ризик суттєво впливає на функціонування конкретного банку. Чим більше осіб, пов'язаних з банком (клієнти, посередники, партнери), і чим активніше банк здійснює свої операції, тим більший внутрішній ризик виникає. У порівнянні з зовнішніми ризиками, внутрішні ризики керуються легше, оскільки їх можна ідентифікувати, класифікувати, виявляти та оцінювати за рівнем небезпеки. Крім того, можна вибрати методи управління ризиком на місці. Можна акцентувати увагу на двох групах ризиків: основних та додаткових (рис. 1.1).

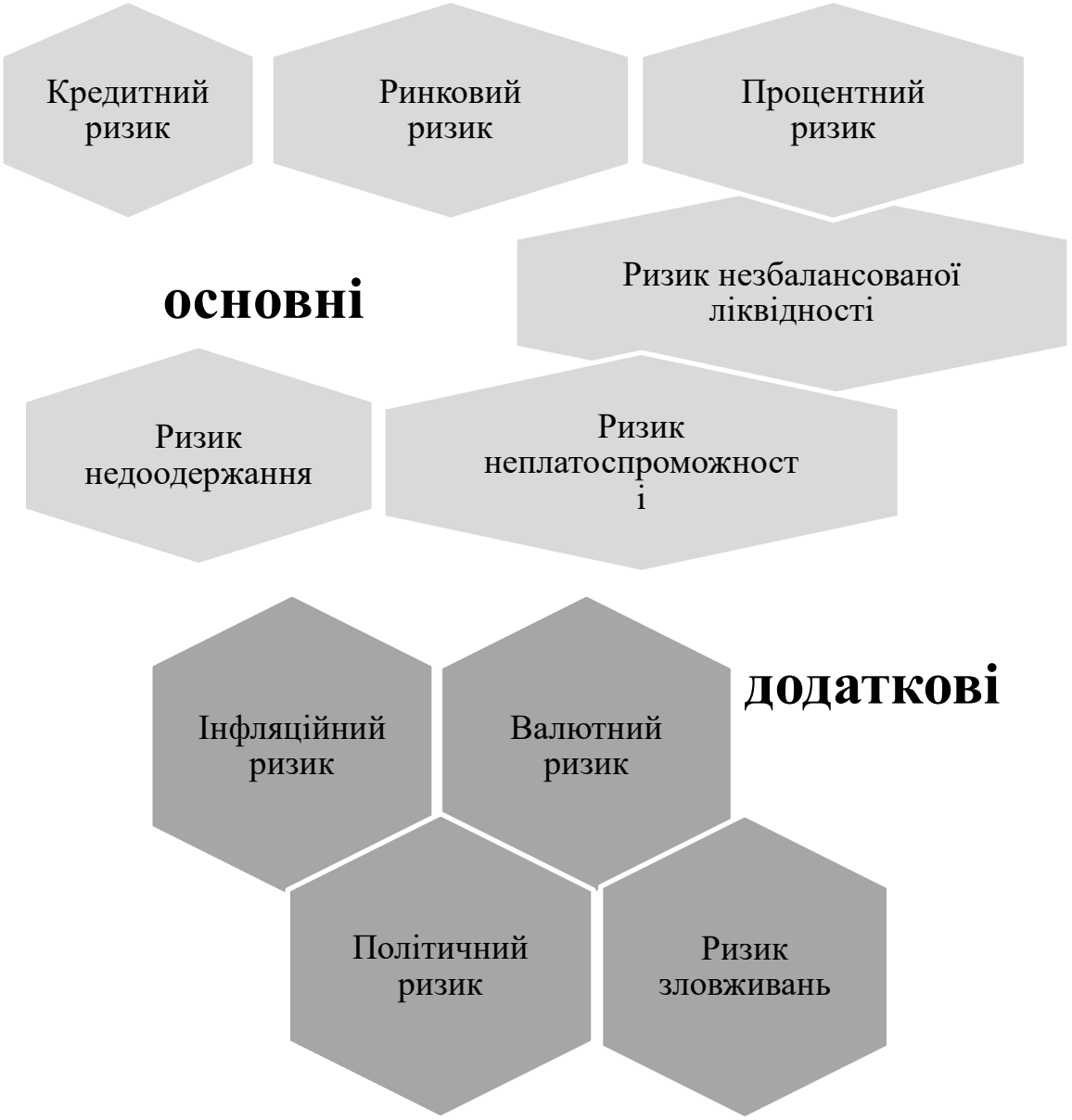

Рис. 1.1. Класифікація банківських ризиків

Запропонована класифікація надто вузька. Схоже, банківські установи не можуть використовувати цю структуру через те, що, на нашу думку, потрібна більш деталізована класифікація, яка враховуватиме всі підгрупи ризику та можливі негативні наслідки.

Національний банк України встановив дев'ять категорій ризиків, які є найбільш повними у контексті ефективності банківської діяльності в Україні. Ці категорії включають кредитний, ліквідності, зміни процентних ставок, ринковий, валютний, операційно-технологічний, репутаційний, правовий і стратегічний ризики. Важливо відзначити, що ці категорії можуть взаємодіяти, і

один продукт чи послуга можуть призвести до різних видів ризиків для банку. Ця класифікація ризиків відображає підхід Національного банку України до ідентифікації банківських ризиків, але вона не є вичерпною. Кожен банк має можливість доповнювати ці категорії відповідно до власної конкретної ситуації та планів роботи. У цьому контексті кожен банк повинен розробити власну нормативно-правову базу для управління різними видами ризиків, враховуючи найкращі світові та вітчизняні практики, зокрема рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, а також принципи корпоративного управління.

Особливості банківських ризиків випливають із специфічних функцій банківської діяльності, зокрема їх трансформаційної ролі. Це робить банківські установи унікальними серед інших економічних суб'єктів. Позитивний вирішення цих завдань прямо залежить від ефективності їхніх заходів та обсягу здійснення кредитних операцій, а також від можливих рівнів ризиків, пов'язаних із їх управлінням. Найбільш повною класифікацією цих ризиків є їх розділення на підгрупи та визначено негативні наслідки цих ризиків (рис. 1.2) .

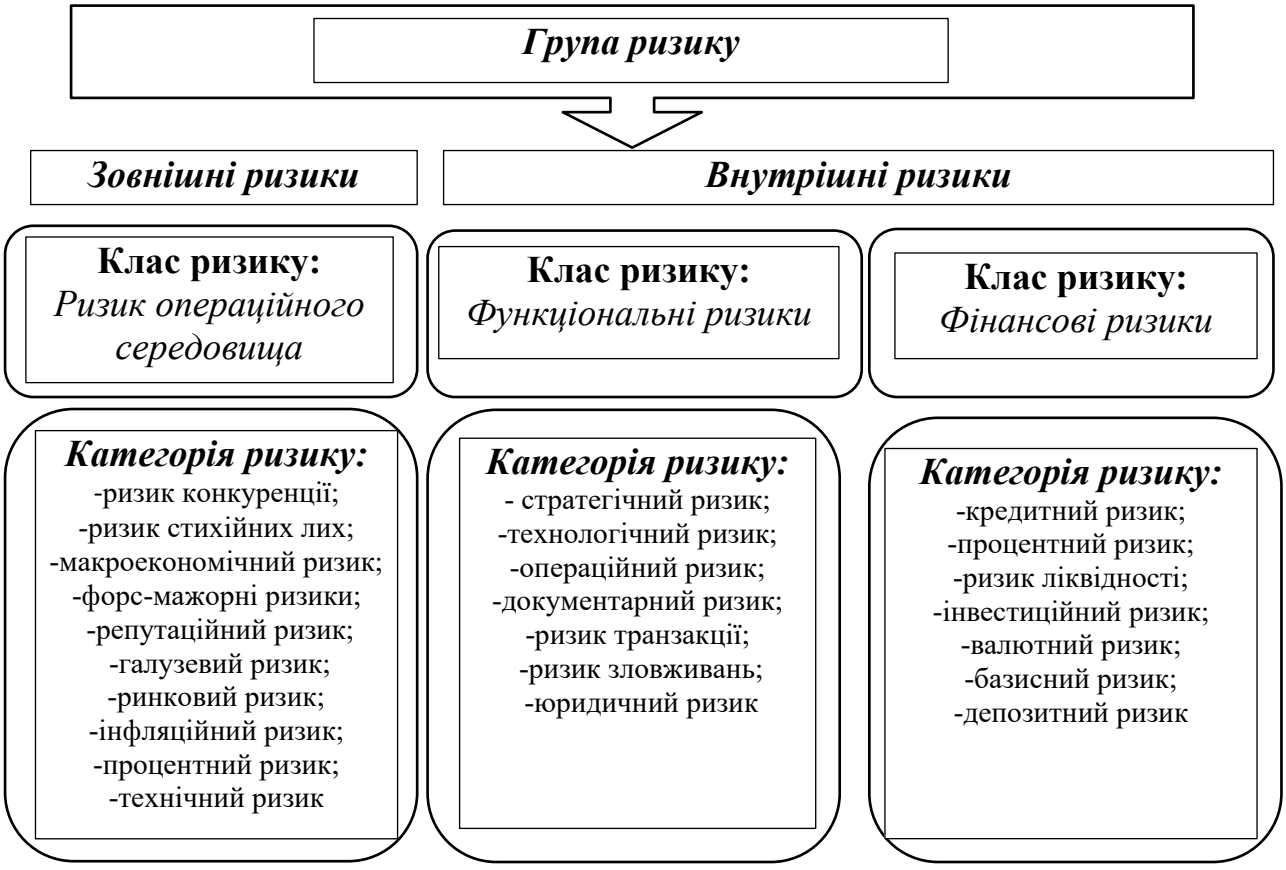

Рис. 1.2. Класифікація ризиків у банківській діяльності

Аналізуючи та узагальнюючи зазначене вище, можна прийти до висновку, що правильна ідентифікація та класифікація ризиків у банках виступає як запорука стабільного функціонування банківської системи. У світлі постійної глобалізації економічних процесів можливість появи нових ризиків, які раніше не були вивчені, залишається актуальною.

Дослідження банківських ризиків, оцінка та управління на прикладі АТ «Сенс Банк» можна сформулювати у вигляді таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Банківські ризики, оцінка та управління банком на прикладі АТ «Сенс Банк»

Аспекти	Опис
Теоретичні аспекти банківських ризиків:	
Види банківських ризиків	Кредитний, ринковий, операційний та інші види ризиків, що існують у банківській сфері.
Фактори впливу на ризики	Аналіз чинників, які можуть спричинити виникнення ризиків у діяльності банку.
Методи виявлення та оцінки банківських ризиків:	
Кредитний ризик	Використання методів кредитного скорингу та рейтингу для визначення кредитного ризику.
Ринковий ризик	Застосування методів аналізу ринкових ризиків, таких як Value at Risk.
Операційний ризик	Використання аналізу процесів, аудит операцій та інші методи управління операційними ризиками.
Практичні аспекти управління банківськими ризиками:	
Системи внутрішнього контролю та управління ризиками	Впровадження систем, які допомагають контролювати та управляти ризиками в банку.
Управління кредитними ризиками	Застосування стратегій, наприклад, диверсифікація портфеля та реєнжиніринг процесів.
Використання технологічних рішень	Впровадження технологій для моніторингу та управління ризиками у режимі реального часу.
Аналіз ризиків на прикладі АТ «Сенс Банк»:	
Вивчення конкретних випадків ризиків	Детальний аналіз конкретних ситуацій ризиків, які виникли в банку.
Оцінка ефективності заходів	Проведення оцінки заходів, які були вжиті для управління ризиками, їхньої ефективності.
Рекомендації	Надання рекомендацій для подальшого вдосконалення системи управління ризиками в банку.

Фактори впливу на ризики в банківській діяльності – це широкий спектр зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть спричинити виникнення різних видів ризиків для банку. Аналіз цих факторів є ключовим етапом управління

ризиками та розробки стратегій для їх зменшення або уникнення. Фактори впливу на ризики банку згруповані та подані у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Фактори впливу на банківські ризики

Фактори впливу на банківські ризики	Опис
Економічні чинники	Зміни в економіці, такі як інфляція, зміни валютних курсів, ринкові коливання.
Політичні та правові чинники	Зміни у законодавстві, політичні нестабільності та ризики експропріації.
Соціокультурні чинники	Зміни в споживацьких уподобаннях, соціальні та культурні тренди.
Технологічні ризики	Застосування нових технологій, а також ризики кібербезпеки та даних.
Кредитний ризик	Ризики неплатоспроможності клієнтів, неякісні кредитні портфелі та заборгованість.
Ринковий ризик	Зміни в цінах, інтересах та інших фінансових показниках на ринку.
Операційний ризик	Ризики, пов'язані з неефективністю внутрішніх процесів, обманом, крадіжками тощо.
Екологічні та природні ризики	Ризики, пов'язані з екологічними катастрофами, природними бідностями та іншими.

Ця таблиця надає уявлення про різноманітні аспекти, які можуть впливати на ризики у діяльності банку, та є основою для подальшого аналізу та управління цими ризиками.

При оцінці рівня ризику банківської установи необхідно використовувати не тільки один метод, але й комбінацію різних методів для отримання найточніших результатів. Наприклад, можна поєднати статистичний метод з елементами аналітичного та експертного методів або скористатися комбінованим підходом для розрахунку рівня ризику. В рамках таких систем розробляються відповідні управлінські рішення, які ґрунтуються на методичних засадах, що визначають процес оцінки та мінімізації банківських ризиків. Щодо кредитних операцій, які банк проводить, розглядається сукупність ризиків, таких як кредитний, валютний і ліквідності.

Банки зазвичай застосовують не один, а різноманітні підходи до мінімізації та управління ризиком. Кожен з розглянутих підходів може бути застосований для конкретних видів ризиків

Таблиця 1.4

Характеристика методів оцінки банківських ризиків

	Характеристика	Переваги	Недоліки
Статистичний	суть цього методу полягає в аналізі всієї статистики, пов'язаної з ефективністю тих чи інших операцій банку, з метою розрахунку ймовірності збитків.	найбільш точний і обґрунтований метод оцінки ризику при наявності статистичної інформації за великий проміжок часу; невеликі витрати на проведення оцінки ризику	висока трудомісткістьробіт; при прогнозуванні на основі короткострокових оцінок ризик одержання помилкових даних досить великий
Аналітичний	передбачає аналіз зон ризику з встановленням оптимального ризику для кожного виду банківської операції та їх сукупності в цілому	простота розрахунків і доступність цього методу для великого кола користувачів; витрати на проведення оцінки ризику за допомогою цього методу невеликі	не враховує впливи конкретних факторів ризику на зростання або зменшення ступеня ризику проекту в цілому; вимагає наявності детальних відомостей про проект або вид діяльності
Метод Монте- Карло	полягає в моделюванні випадкових процесів із заданими характеристиками та дає змогу проаналізувати різні"сценарії в реалізації проекту та врахувати різні фактори, які впливають на ризикованість події	розширює можливості прийняття розв'язків по граничних проектах; висока точність прогнозу	може використовуватися лише для прогнозної оцінки; на підготовку аналізу ризиків витрачається значний час і ресурси
Метод експертних оцінок	використовується при недостатній кількості інформації або при визначенні рівня ризику напряму діяльності, що не має аналогів	оцінює ті види ризику, імовірність настання яких іншими методами оцінити неможливо; простота розрахунків і доступність	можливі помилки, отримані результати за своєю суттю суб'єктивні
Метод аналізу доцільності витрат	Цей підхід визначає потенційні зони ризику	дозволяє виявити "вузькі" місця в діяльності банку з погляду ризикованості	метод застосовний тільки за наявностібалансу підприємства; практично відсутний детальний огляд
Коефіцієнтний	Полягає у розрахункунепрямих (відносних) показників ризикованості	Простота й оперативність розрахунків; наявність чіткого алгоритму оцінкиризику	потребує значного обсягу інформації; виникає проблема вибору набору коефіцієнтів, що найбільш адекватно відбиває мету аналізу ризиків
Метод аналогій	Передбачає оцінку ризику на основі аналізу бази даних про здійснення аналогічних операцій (проектів) в аналогічних умовах	простота розрахунків; можна використовувати як засіб попередньоїоцінки проектів	Невисока точність оцінки; ігнорування фактора постійного розвитку будь-якого виду діяльності
Метод "дерева рішень"	Припускає оцінку найбільш імовірних значень результатів залежно від варіантів прийняття розв'язків	Висока точність оцінки; дозволяє розглядати різні сценарії розвитку подій, викликані впливом багатьох факторів ризику	значні витрати часу; складність виділення факторів ризику й оцінки ступеню їх впливу на збільшення або зменшення ризику проекту

Тому визначення стратегії оцінки та управління ризиком є ключовим етапом у процесі управління ризиком, який включає в себе визначення рівня ризику, його оцінку та контроль, включаючи встановлення припустимих меж.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ БАНКІВ З УПРАВЛІННЯМ РИЗИКАМИ НА ПРИКЛАДІ АТ «СЕНС БАНК»

2.1. Оцінка економічних показників АТ «Сенс Банк»

Sense Bank є одним з найбільших українських банків. Банк був заснований у 1992 році. З 2001 року здійснював свою діяльність під назвою АТ «Альфа-Банк» та з 2004 року входив до складу приватної міжнародної банківської холдингової компанії з головним офісом у Люксембурзі. У 2022 році було ухвалено рішення про відмову від бренду Альфа-Банк, здійснено зміну юридичного найменування банку на АТ «Сенс Банк» та створено новий бренд Sense Bank.

22 липня 2023 року Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб уклали договір купівлі-продажу 100% акцій АТ «Сенс Банк». Sense Bank перейшов у власність держави.

Sense Bank посідає провідні позиції у всіх сегментах банківського ринку, є одним зі стійких і надійних банків України, входить до переліку системно важливих банків України, затвердженим рішенням правління Національного банку України 2023 року.

Під час повномасштабного вторгнення АТ «Сенс Банк» проявляв нахил до залучення коштів шляхом користування депозитами, уникавши міжбанківських кредитів чи емісії боргових цінних паперів. З початку військових дій, після 24 лютого 2022 року, було використано додатковий кредит від НБУ для підтримки ліквідності. В планах банківської групи також передбачається надання підтримки від Холдингу у вигляді кредитної лінії. Аналіз свідчить про тенденцію аналізованого банку збільшувати вартість залучених коштів шляхом збільшення частки строкових та ощадних депозитів.

У 2021 році чистий прибуток Банку становив 542 193 тис. грн, що на 22% менше, ніж у 2020 році, і це зниження було обумовлено великими витратами на формування резервів по кредитам у 2021 році. Основним чинником збільшення резервів стало оновлення макрофакторів, на які вплинув глобальний економічний спад, викликаний пандемією.

Таблиця 2.1

Аналіз фінансових результатів АТ «Сенс Банк»

Показники, тис. грн	2020р.	2021р.	2022р.	Абсолютне відхилення 2020/2021	Абсолютне відхилення 2021/2022	Темп приросту 2020/2021	Темп приросту 2021/2022
Процентні доходи	2757371	2572494	2375204	-184 877	-197 290	-6,70	-7,67
Процентні витрати	1452733	1285070	937325	-167 663	-347 745	-11,54	-27,06
Комісійні доходи	112429	242227	285581	129 798	43 354	115,45	17,90
Комісійні витрати	10283	66620	78281	56 337	11 661	547,87	17,50
Чистий прибуток	696224	542193	765365	-154 031	223 172	-22,12	41,16

У 2022 році чистий прибуток Банку склав 765 365 тис. грн, що на 41% перевищує чистий прибуток 2021 року. Основні операційні та фінансові показники Банку свідчать про стабільність його бізнес-моделі, яку він планує підтримувати в найближчі роки. Зростання обсягів бізнесу у 2022 році відповідає оцінці поточних умов та ділового потенціалу в найближчому майбутньому. Зменшення процентних доходів та витрат у 2022 році порівняно з 2021 роком пов'язане із стабілізацією економіки та зменшенням облікової ставки НБУ, що призвело до зниження ринкових відсоткових ставок за кредитними та депозитними операціями. Таким чином, процентні доходи у 2022 році скоротилися на 7,67% до 2375204 тис. грн, а процентні витрати на 27,06% до 937325 тис. грн.

З початку війни Банк систематично проводить моніторинг та аналіз якості своїх активів. Станом на 30 червня 2022 року Банк визнав додаткові збитки в розмірі 1,4 мільярда гривень від знецінення, призначені для покриття операційного ризику знецінення кредитного портфеля. Банк планує продовжувати нараховувати збитки від знецінення, якщо це буде необхідно. Нарахування резервів для покриття збитків по кредитах призвело до чистого збитку за перші шість місяців 2022 року, хоча Банк і надалі залишається

операційно прибутковим (поза збитками від знецінення та податковими витратами) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників банківської діяльності Ат «Сенс Банк»

Показники	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2020р.	2021р.	2022р.	9 міс 2022р.
Офіційний курс гривні до долара США, грн./дол. США	11,89	21,84	26,20	27,52	27,20	25,85	28,27	27,28	36,57
Резерви за активними операціями, млрд. грн.	204,9	321,3	484,4	511,1	556,4	505,3	409,3	308,4	364,7
Частка простроченої заборгованості за кредитами, млрд. грн.	13,5	22,1	54,0	54,5	52,9	48,7	41,6	30,3	33,6
Депозити в національній валюті, млрд. грн.	365,5	391,9	426,4	491,0	540,7	594,8	623,7	685,4	641,0
Депозити в іноземній валюті, млрд. дол. США	26,0	14,9	14,0	14,8	14,4	15,7	16,8	17,5	15,2
Фінансовий результат діяльності банківської системи України, млрд. грн.	-53,0	-66,6	-159	-26,5	22,34	66,5	41,3	77,5	7,4
Рентабельність активів, %	-4,1	-5,5	-12,6	-1,9	1,7	4,7	2,44	4,09	0,62
Рентабельність капіталу, %	-30,5	-51,9	-117	-15,8	14,7	37,4	19,22	35,08	5,50

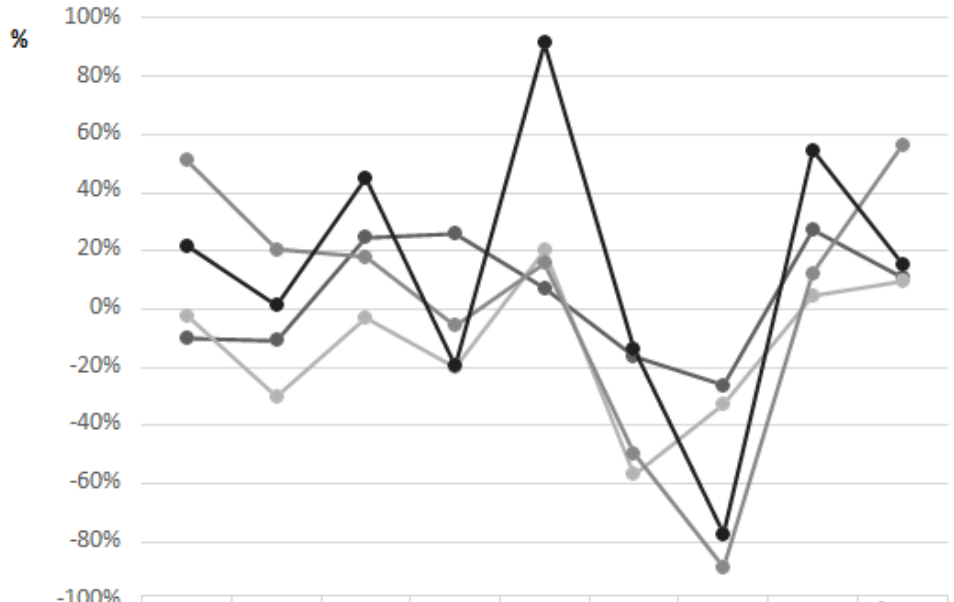
Дані в таблиці 2.2 вказують на тісний зв'язок між девальвацією обмінного курсу гривні та зміною активних операційних резервів в українських банках. Важливо відзначити, що різке збільшення активних операційних резервів обумовлене не лише переоцінкою статті балансу (резерви за кредитами в іноземній валюті визначаються в гривневому еквіваленті). Цей ріст також пояснюється збільшенням проблемної заборгованості, а однією з причин такого зростання є депреціація гривні.

За період січень-вересень 2022 року платоспроможні банки зареєстрували чистий прибуток на рівні 7,4 млрд грн, що порівняно з 51,4 млрд грн за аналогічний період попереднього року. Рентабельність капіталу відомостей за дев'ять місяців 2022 року склала 4,3%, у порівнянні з 32,1% у минулому році. Цей різкий спад переважно обумовлений зростанням відрахувань для компенсації завданих та очікуваних збитків унаслідок військових подій. З

початку поточного року банки сформували резерви на суму 99 млрд гривень, з яких протягом березня-вересня використано 93,3 млрд гривень.

Знецінення гривні викликає відтік коштів вкладників із банків, особливо тих, які утримуються в іноземній валюті, оскільки громадяни України виявляють більше довіри до стабільних іноземних валют, ніж до гривні [16]. Умови кризи роблять іноземну валюту України свого роду захисним бар'єром, і тому вклади в гривнях, які знімаються вкладниками, нерідко потрапляють на чорний ринок для конвертації в іноземну валюту. Викладення гривні на "чорний" валютний ринок також обумовлене неефективністю дій влади, пов'язаних головним чином з запізнілим введенням або відміною валютних обмежень [18]. У зв'язку із обмеженнями на видачу іноземної валюти однією особою, внесенням внесків до пенсійних фондів та введенням перепусток при обміні валюти в банківських касах, люди знімають вклади в гривнях для обміну грошей на іноземну валюту на чорному ринку, щоб зберегти вартість своїх накопичень. Вилучення депозитів для цих цілей породжує проблеми з ліквідністю в банківській системі. Вищенаведені причини валютного ризику для вітчизняних банків негативно впливають на загальну стійкість банківської системи України. Згідно з інформацією на рис. 2.1 можна зробити висновок, що валютний ризик є ключовим чинником у банківській галузі, який визначає розвиток банківської системи та економічний прогрес за останні 12-13 років. Таким чином, можна стверджувати, що економічне зростання України (зростання ВВП) залежить від темпів кредитування нефінансового сектору.

Аналізуючи інформацію на рис. 2.1, можна прийти до висновку, що основним ризиком для банківської галузі є валютний ризик, який відзначається впливом на розвиток банківської системи та економічне зростання протягом останніх 12-13 років. Таким чином, можна стверджувати, що економічний розвиток України, розглядуваний як зростання ВВП, має тісний зв'язок із темпами кредитування нефінансового бізнесу.

	2014	2015	2016	2017	2018	2020	2021	2022	9 мес 2022
Темп зростання ВВП України в доларах США, %	-26,7	-32,1	25,7	-4,8	20,7	17,57	1,75	27,78	-30
Темп зростання курсу гривні до долара США, %	48,7	83,8	20	5	-1,2	3,62	-8,56	5,22	34,45
Темп зростання кредитування нефінансових корпорацій в доларах США, %	7	-31,7	-26,2	-16	3,5	-20	-1	-15	-1
Темп зростання кредитування нефінансових корпорацій в національній валюті,%	-9,1	-18	23,3	9	2	-8	-4	18	8

Рис 2.1. Динаміка темпів зростання кредитування нефінансовихкорпорацій в національній валюті та доларах США

Навіть при певній стабільності і витримці від процентного ризику протягом 2022 року, в липні того ж року було прийнято рішення збільшити облікову ставку Національного банку України до 25% через повномасштабні військові дії в Україні. Це призвело до зростання відсоткових ставок за новими гривневими кредитами для бізнесу на 5,9 п.п., досягаючи 19,8% щорічно в червні-вересні 2022 року. Це невелике підвищення вартості кредитних ресурсів вже мало ефект перенесення через канал комерційного кредитування, призвівши до скорочення обсягу комерційних кредитів на 9,8 млрд грн (-2%) у червні та вересні. Ставки споживчого кредиту показали незалежну динаміку від

ключової ставки НБУ, не відображаючи повноцінного трансмісійного механізму на цьому ринку.

Трансмісія процентних ставок на недепозитний ринок залишалася слабкою, без загального трансмісійного ефекту, особливо щодо депозитів населення. Середньозважена процентна ставка за новими депозитами в гривні зросла на 4,8 процентних пункта в червні-вересні, досягаючи 9,3% щорічно. Незважаючи на зростання процентних ставок, депозити бізнесу зросли лише на 5 млрд грн за чотири місяці, відобразивши уповільнення економічної активності в цілому країні.

Таким чином, монетарний імпульс, викликаний підвищенням облікової ставки, не може надати адекватної реакції фінансовому ринку для забезпечення антиінфляційного ефекту в економіці, що створює додаткові ризики для швидкості обігу грошової маси та може викликати затримки, збої в постачанні сировини та збуті продукції, що в свою чергу може вивести з експлуатації виробництва. Необґрунтовано високі відсоткові ставки на депозити в іноземній валюті стають однією з ключових причин виникнення процентного ризику, призводячи до зменшення процентного доходу банків та негативно впливаючи на їхні фінансові результати [18].

Іншою значущою причиною є волатильність ставки рефінансування Національного банку України, підвищення якої навіть перешкоджає платоспроможним банкам залучати кредити рефінансування через їх високу вартість, що, у свою чергу, стимулює багато банків не скористатися кредитною підтримкою НБУ та призводить до їхньої банкрутства. Чисте погашення кредитів рефінансування банків у червні-жовтні 2022 року склало 49,5 млрд грн, а обсяг міжбанківського кредитування становив всього 1% від обсягу кредитування реального сектору економіки. Підвищення процентних ставок призвело до того, що нові гроші стали дорогими, і багато банків опинилися жертвами процентного ризику через підвищення облікової ставки та неефективну політику управління цим типом ризику.

Таким чином, ризик ліквідності банків виникає не тільки внаслідок валютного, кредитного та процентного ризиків, але й внаслідок погіршення економічної ситуації. Значна девальвація та інфляція призводять до виведення коштів вкладників, що спричиняє неплатоспроможність банків, падіння довіри до банківської системи та формування короткострокової ресурсної бази, що, в свою чергу, призводить до ліквідійного розриву. У цьому контексті банки змушені активно залучати довгострокові ресурси [26].

Іншим чином, держава, в особі Національного банку України та уряду, не ділить з банками тягар кредитного ризику через невірну оцінку уряду. Це відображається на балансі банку у вигляді непрацюючих активів, що стає основною причиною збитків та банкрутства. Держава не впроваджує перехідні банки, реабілітаційні банки чи банки проблемних активів, а також не призначає заходів, які вже довели свою ефективність у Федеральній резервній системі, щоб безпосередньо викупати проблемні активи та дозволити банкам "очистити" свої баланси та підвищити рівень фінансової стійкості [25].

2.2. Інтегральна оцінка ефективності управління ризиками в АТ «Сенс Банк»

Управління ризиками в АТ «Сенс Банк» представляє собою сукупність політик, методик та процедур, які визначають послідовність заходів, спрямованих на систематичний процес виявлення, вимірювання, моніторингу та пом'якшення різних видів ризиків. Система управління ризиками АТ «Сенс Банк» охоплює принаймні такі категорії ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик та ризик відповідності.

АТ «Сенс Банк» у своїй діяльності стикається з кредитним ризиком, який, як ми визначили в попередній частині нашої роботи, представляє собою загрозу того, що одна сторона угоди з фінансовим інструментом може понести фінансові збитки внаслідок невиконання зобов'язань згідно з кредитним

договором. Виникнення кредитного ризику пов'язане із формуванням фінансових активів внаслідок кредитних та інших операцій між банками та їх контрагентами (табл. 2.3). Згідно з аналізом табл. 2.3, можна визначити, що АТ «Сенс Банк» є спеціалізованим банком, орієнтованим на обслуговування підприємств малого та середнього бізнесу. Банк пропонує цій категорії клієнтів широкий спектр високоякісних банківських послуг, пов'язаних з фінансуванням, платежами та депозитами.

Таблиця 2.3

Аналіз виданих кредитів та авансів клієнтам АТ «Сенс Банк»

Показники,тис. грн.	2020р.	2021р.	2022р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.		Темп приросту, %	
				2020-2021рр.	2021-2022рр.	2020-2021рр.	2021-2022рр.
Бізнес-кредити	16097593	19442854	22348527	3345261	2905673	20,78	14,94
Споживчікредити	25289	55862	356870	30573	301008	120,89	538,84
Всього кредитів та авансів клієнтам	16122882	19498716	22705397	3375834	3206681	20,94	16,45

Ці послуги гнучко та індивідуально пристосовані до конкретних потреб клієнтів, що визначається в табл. 2.3. Група цільових клієнтів банку відображає його активну роль у сприянні економічному розвитку, зокрема у сфері підтримки малого та середнього підприємництва. Щодо особистих клієнтів, Банк обирає більш цілеспрямований підхід, фокусуючись на роботі з приватними особами, які мають зв'язок з бізнес-сектором (наприклад, власники бізнесу, фінансові директори), а також на особах з середнім і високим рівнем доходу, які віддають перевагу сучасним, зручним та прозорим цифровим банківським сервісам. Аналіз концентрації клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності представлено в табл. 2.4. Аналізуючи таблицю 2.4, яка висвітлює концентрацію клієнтського кредитного портфелю АТ «Сенс Банк» за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності, можна відзначити, що найбільший обсяг кредитів протягом розглянутого періоду був виданий сільському господарству та харчовій промисловості.

Таблиця 2.4

Оцінка ступеня зосередженості кредитного портфеля серед різних секторів економіки та галузей комерційної діяльності

Показники,млн. грн.	2020р.	2021р.	2022р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.		Темп приросту, %	
				2020-2021рр.	2021-2022рр.	2020-2021рр.	2021-2022рр.
Сільське господарство та харчова промисловість	8421613	9576566	11089718	1 154 953	1 513 152	13,71	15,80
Виробництво	3 922 973	5642221	6524836	1 719 248	882 615	43,83	15,64
Торгівля	2 902 101	3451969	3869209	549 868	417 240	18,95	12,09
Сфера послуг	608 450	698875	759139	90 425	60 264	14,86	8,62
Транспорт та зв'язок	679 107	723883	764019	44 776	40 136	6,59	5,54
Фізичні особи	22 100	59526	364636	37 426	305 110	169,35	512,57
Усього кредитів та авансів клієнтам	16562098	20153040	23371557	3 590 942	3 218 517	21,68	15,97

На 2020 рік його обсяг склав 8 421 613 тис. грн, а на 2021 рік він зріс на 13,71% до 9 576 566 тис. грн. У 2022 році кредитний портфель за цією галуззю досяг 11 089 718 тис. грн. На другому місці за обсягом кредитів опинилося виробництво. У 2022 році приріст кредитів у цій галузі склав 882 615 тис. грн, або 15,64%. Однак приріст у 2021 році був значно вищий, на 1 719 248 тис. грн, що свідчить про активне кредитування в той період. Торгівля також відзначається значним обсягом. У 2020 році кредитний портфель за цією галуззю склав 2 902 101 тис. грн, а на початок 2021 року зріс на 25,34% до 3 451 969 тис. грн. На 2022 рік кредити для цієї галузі зросли на 12,09%, склавши 3 869 209 тис. грн. Аналізуючи загальний кредитний портфель, можна зазначити, що на початок 2021 року він зріс на 21,68%, або 3 590 942 тис. грн, склавши 20 153 040 тис. грн. У 2022 році цей тренд на зростання продовжується у всіх галузях, досягаючи обсягу 23 371 557 тис. грн і зростаючи на майже 16% за рік.

Структура кредитного портфеля за видами економічної діяльності демонструє, що стратегічною сферою діяльності Банку є орієнтація на сільське господарство та виробництво згідно рис. 2.2.

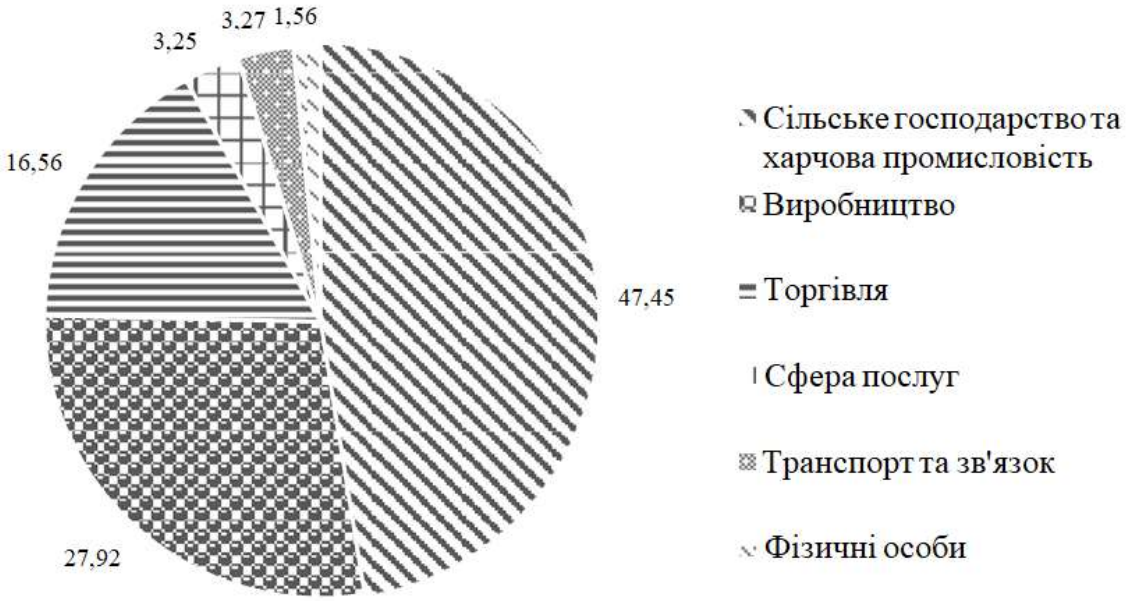

Рис 2.2. Структура кредитного портфеля АТ «Сенс Банк» у 2022 р.

Велику частку займають кредити сільгоспвиробників, з достатніми ризиками зовнішніх і внутрішніх факторів: залежність бізнесу від одного власника (внутрішні), несприятливі погодні умови, повені, посухи, надмірні опади (зовнішні). Такі кредити є дуже ризикованими і їх слід мінімізувати [22]. Сільськогосподарські виробники в країнах, що розвиваються, загалом більш схильні до сільськогосподарських ризиків, ніж у промислово розвинутих країнах, головним чином через те, що вони мають обмежені можливості використовувати нові технології інтенсифікації у своїх виробничих процесах (включаючи боротьбу з несприятливими фізичними та кліматичними умовами). При оцінці кредитного портфеля необхідно провести аналіз коефіцієнтів. За результатами аналізу кредитного портфеля можна визначити пріоритетний напрямок розміщення кредитних ресурсів, ризик та ефективність кредитного портфеля [16].

Для відбору найбільш інформативних показників, що відображають якість кредитного портфеля, важливо враховувати причинно-наслідкові зв'язки між ними (табл. 2.5). З цією метою ми проведемо коефіцієнтний аналіз кредитних операцій для оцінки якості кредитного портфеля банку. Це дозволить

сформулювати обґрунтовані управлінські рішення на основі виявлених взаємозв'язків.

Таблиця 2.5

Аналіз коефіцієнтів кредитної політики АТ Сенс банк

Показники	2020р.	2021р.	2022р.
Коефіцієнт кредитної активності	0,34	0,46	0,43
Коефіцієнт темпу росту кредитних активів	-	0,28	-0,03
Коефіцієнт співвідношення кредитів та депозитів	1,1	1,38	1,1
Коефіцієнт співвідношення кредитів та зобов’язань	0,87	0,9	0,8

В результаті проведеного аналізу та оцінки якості кредитного портфеля можна зазначити, що протягом 2021-2022 років коефіцієнт кредитної активності майже відповідав оптимальному значенню (0,55-0,8). Це свідчить про те, що банк підтримував стабільність у відношенні кредитного портфеля до сукупних активів. Однак у 2020 році відбувся невеликий спад цього коефіцієнту через підвищення вимог до позичальників та ускладнення умов кредитування, що стало результатом економічної кризи, коливань валютного курсу та високого рівня інфляції.

Коефіцієнт темпу росту кредитних активів в період 2020-2021 років свідчить про позитивну динаміку діяльності банку та його стійку позицію на фінансовому ринку. Коефіцієнт співвідношення кредитів та депозитів, а також коефіцієнт співвідношення кредитного портфеля та зобов'язань підтверджують активну кредитну політику банку та високий рівень кредитної стійкості протягом аналізованого періоду. Насамперед, діяльність АТ «Сенс Банк», як видно зі структури кредитного портфеля, сфокусована на кредитуванні малих та середніх підприємств. Це сприяє диверсифікації кредитного портфеля і, відповідно, зменшенню ризику за географічним розподілом та галузями економіки. Незважаючи на певну диверсифікацію галузей та географічних розташувань, важливо відзначити, що з початку 2022 року частина кредитного портфеля залишилася на окупованій території. Така ситуація підкреслює, що

диверсифікація не є універсальним інструментом мінімізації ризиків.

Однак, у межах своєї кредитної діяльності, Банк відзначається дотриманням таких принципів:

– проведення ретельного аналізу заборгованості та платоспроможності клієнтів, які отримали кредити, включаючи оцінку майбутніх грошових потоків;

– суворе дотримання стандартів обслуговування клієнтів у сфері бізнесу, в поєднанні із застосуванням єдиного підходу до групової класифікації ризиків, що підвищує ефективність збору та аналізу даних про основні ризики і дає можливість ідентифікувати їх;

– ретельна документація результатів аналізу кредитного ризику та процедур, які здійснюються у межах кредитної діяльності, з метою забезпечення зрозумілості для інших сторін та забезпечення відповідності аналітичних процедур;

– постійна увага до запобігання надмірної заборгованості клієнтів шляхом обережного видачі кредитів.

Створення довгострокових відносин з клієнтами, підтримка регулярного контакту та документування аналізу динаміки заборгованості в рамках підготовки регулярних звітів про результати моніторингу.

Приймаючи рішення про надання кредиту, банк аналізує комплексну інформацію про клієнта, починаючи з фінансової звітності, яку перевіряє аудитор, і закінчуючи звітами керівництва та іншою неофіційною інформацією, наданою самим клієнтом. Основними критеріями для ухвалення рішення про надання кредиту є відомості про фінансовий стан клієнта, зокрема його ліквідність, корпоративна прибутковість та інші показники кредитоспроможності. У меншій мірі враховується наявність та якість застави [6].

АТ «Сенс Банк» у своїй діяльності стикається із валютним ризиком, який визначається як потенційна загроза прибутку та капіталу банку внаслідок небажаних змін курсу іноземної валюти. Ключовим показником цього ризику,

який реєструє невідповідності балансу в кожній валюті, є відкрита валютна позиція. Протягом 2021 року українська гривня зазнала депреціації на 31,5% щодо євро, представляючи серйозний валютний шок. У 2022 році очікується, що українська гривня відносно євро подорожчає на 11%. З урахуванням політики "закриття" Банку, можна стверджувати, що будь-які коливання на валютному ринку можуть мати обмежений вплив на фінансові результати Банку, оскільки встановлені ліміти відкритої валютної позиції відповідають вимогам управління валютним ризиком.

АТ «Сенс Банк» також зазнає ризику ліквідності у своїй діяльності. Банк використовує власну систему управління ліквідністю, яка розроблена відповідно до нормативних вимог, включаючи стандарти німецької банківської системи BaFin. Зокрема, банк проводить щоденний моніторинг поточних тенденцій у рівні високоліквідних активів та розвитку депозитної бази. Встановлені чіткі плани для протидії можливому відтоку коштів, включаючи цінові заходи (управління відсотковими ставками та умовами депозитів), стратегії мінімізації відтоку шляхом скорочення (припинення) кредитування клієнтів і, у випадках надзвичайних обставин, фінансування від материнської компанії.

Бізнес-модель Банку ґрунтується на кредитуванні значної кількості малих та середніх підприємств, що забезпечує високий рівень диверсифікації кредитного портфеля. Такий підхід гарантує постійне надходження ліквідних ресурсів за рахунок погашення частини кредитного портфеля, особливо враховуючи відсутність значущих концентрацій ліквідності. З іншого боку, кредитний портфель фінансується у національній та іноземній валютах з двох основних джерел: за рахунок коштів клієнтів та шляхом отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій.

З метою підтримання ліквідності Банку навіть у стресових ситуаціях визначаються потенційні потреби в ліквідності для різних сценаріїв розвитку подій. На основі результатів такого аналізу КУАП Банку визначає суму необхідного резерву ліквідності Банку. Основним резервом ліквідності Банку є

кредитна лінія стенд-бай, надана Сенс Холдинг АГ та Ко. КГаА У 2021 року Банку була надана лінія стенд-бай на суму 15,0 мільйонів євро для використання коштів у надзвичайних умовах для покриття можливих розривів ліквідності (2020: лінія стенд-бай на суму 15,0 мільйонів євро).

Результати розрахунку коефіцієнтів аналізу залучених депозитів АТ «Сенс Банк» у 2020-2022 рр. представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Виведені коефіцієнти аналізу залучених депозитів у АТ «Сенс Банк»

Назва коефіцієнту	Формула	Рекомендоване значення	2020р.	2021р.	2022р
Коефіцієнт відношення власного капіталу і строкових коштів фізичних осіб	Власний капітал/Строковікошти фіз. осіб	0,5-1	0,72	0,89	0,96
Коефіцієнт активності залучення коштів	Зобов'язання/Пасиви	0,8-0,9	0,88	0,86	0,83
Рівень поточних рахунків у пасивах	Депозити на вимогу/ Пасиви	>0,25	0,40	0,31	0,33
Питома вага строкових депозитів у зобов'язаннях	Строкові депозити / Зобов'язання	0,4-0,5	0,31	0,29	0,33
Коефіцієнт використання строкових депозитів	Кредити надані клієнтам/Строкові депозити	0,3-0,45	2,80	3,13	2,47
Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів	Строкові депозити/ Пасиви	0,3-0,45	0,27	0,25	0,27

Питома вага строкових депозитів у зобов'язаннях: У 2020 р. вона становила 0,31, у 2021 р. – 0,29, а в 2022 р. – 0,33. Це свідчить про недостатню привертання строкових депозитів. Коефіцієнт використання строкових депозитів: У 2020 р. він був 2,80, у 2021 р. – 3,13, а в 2022 р. – 2,47. Це показує, що банк використовує не строкові депозити для кредитування, а інші залучені кошти, що може негативно вплинути на його ліквідність. Коефіцієнт відношення строкових депозитів до кредитно-інвестиційного портфелю: У 2020 р. він був 0,72, у 2021 р. – 0,89, а в 2022 р. – 0,96. Банк дотримується встановлених норм. Коефіцієнт активності залучення строкових депозитів: У 2020 р. він склав 0,88, в 2021 р. – 0,86, а в 2022 р. – 0,83. Банк також відповідає нормативам.

АТ «Сенс Банк», до повного вторгнення, віддавав перевагу залученню коштів через депозити, а не шляхом міжбанківських кредитів чи емітованих боргових цінностей. Після 24 лютого 2022 р., для підтримки ліквідності, було залучено додатковий кредит від НБУ у розмірі 540 мільйонів гривень, і планується підтримка від Холдингу у вигляді кредитної лінії. Банк також позначився тенденцією до підвищення собівартості залучених коштів, збільшуючи вагу строкових та ощадних депозитів.

Також слід зазначити, що банк використовує деривативи (валютні свопи) для управління власною ліквідністю. Проте обсяг цих операцій та їх вплив на фінансові показники банку за 2022 рік є незначними.

Значна частка активів Банку, яка на 31.12.2021 р. становить 72%, припадає на кредитний портфель. Фінансування кредитної діяльності в основному здійснюється за рахунок привертання депозитів фізичних та юридичних осіб. Кредитний портфель, в основному, складається з короткострокових і середньострокових кредитів для малих та середніх підприємств. Більшість виданих кредитів представляють собою строкові аннуїтети з низьким рівнем неповернення, що призводить до виникнення диверсифікованих та надійних грошових потоків. Основна увага в операціях з приваблення депозитів приділяється цільовій групі малих та середніх підприємств та приватних клієнтів, з якими встановлюються довгострокові відносини, спрямовані на збереження їх лояльності до Банку навіть у періоди кризи.

З підвищенням позицій як банку для малого та середнього бізнесу та приватних клієнтів, які віддають перевагу електронним банківським сервісам, зростає і кількість поточних рахунків юридичних та фізичних осіб. Поточні рахунки є стійким джерелом доходів для Банку, оскільки клієнти мають зобов'язання підтримувати певний рівень коштів на своїх рахунках з операційної необхідності та сплачують комісію за обслуговування.

У 2022 році, окрім традиційного джерела фінансування, яким є залучення депозитів, Банк отримав кошти від міжнародних фінансових організацій, що стали значним джерелом фінансування для зростання його кредитного

портфеля. Цей довгостроковий капітал сприяє зниженню ризиків ліквідності та фінансування через диверсифікацію джерел. Усі ці заходи спрямовані на обмеження можливої концентрації ризику ліквідності та досягнення простоти та зрозумілості системи управління ліквідністю.

Таблиця 2.7

Показники ліквідності АТ «Сенс Банк»

Показник	Значення показника		
	2020р.	2021р.	2022р.
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,09	0,14	0,15
Коефіцієнт загальної ліквідності зобов’язань банку	1,13	1,12	1,00
Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочихактивів	0,14	0,12	0,24
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов’язань	1,00	0,95	0,69
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів ізалучених депозитів	0,98	0,92	0,23
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов’язань	0,14	0,12	0,16

Аналізуючи індикатор ліквідності у АТ «Сенс Банк», можна зазначити, що протягом періоду з 2020 по 2022 рік банк майже дотримується рекомендованого значення показника миттєвої ліквідності, яке становить 0,2-0,3. Ця ситуація свідчить про широкі можливості банку розраховуватися "живими" грішми на розрахункових рахунках та в касах. Протягом розглянутого періоду коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку знаходився в межах 1,00-1,13, трошки нижче нормативного значення (1,2-1,3). Це може бути викликано різними економічними факторами. Оскільки цей коефіцієнт відображає максимальну здатність банку погасити свої зобов'язання за допомогою всіх своїх активів, банку рекомендується трошки збільшити свій актив.

Співвідношення високоліквідних активів до поточних активів трошки зросло за останні чотири роки, досягнувши 0,24 у 2022 році, що свідчить про невелику вагу високоліквідних активів у загальних активах. З іншого боку, коефіцієнт ресурсної ліквідності пасивів банку протягом цього періоду зменшився, знижуючись з 1,00 у 2020 році до 0,69 на початку 2021 року, що

свідчить про зменшення резервів під дохідні активи банку. Коефіцієнт загальних зобов'язань також зменшився за цей період, а також відзначився зменшенням коефіцієнта ліквідності виданих кредитів та залучених депозитів. Станом на 2022 рік цей показник становить всього 0,23, що свідчить про те, що ліквідність банку є незбалансованою, і банку рекомендується вирівняти цей показник. Особливо стосовно коефіцієнта загальної ліквідності кредитів і зобов'язань, його зростання до 0,16 у 2022 році вказує на меншу здатність банків погашати зобов'язання високоліквідними активами порівняно з 2020 роком.

Банк також має за мету розширити джерела фінансування. Для уникнення залежності від обмеженої кількості основних вкладників контролюється концентрація частки вкладів. Внутрішні політики Банку визнають концентрацію вкладників як значущу, якщо депозити п'яти та десяти найбільших вкладників, які не є фінансовими установами, становлять більше 1% загального обсягу портфеля депозитів таких вкладників (при цьому усі депозити одного клієнта розглядаються як один депозит), який може бути вилучений протягом наступних 30 днів. Обмеження стосується частки п'яти найбільших депозитів, обмеження яких становить 15% від загальної кількості депозитів клієнтів, що не є фінансовими установами, та частки десяти найбільших депозитів, обмеження якої становить 20% від загальної кількості депозитів таких клієнтів. Звітний тригер встановлюється на рівні припущень щодо можливого відтоку депозитів, які використовуються у сценарії ризику для депозитів таких клієнтів. Цей показник вказує на можливий ризик ліквідності, що може виникнути внаслідок концентрації у фінансуванні. Показник, який вимагає звітування, встановлений на рівні припущень стосовно можливого відтоку депозитів, що використовуються в ризиковому сценарії для депозитів таких клієнтів. Цей показник відображає можливий ризик ліквідності, що виникає внаслідок концентрації фінансування. Досягнення даного рівня слугуватиме сигналом для обговорення заходів з подальшого зменшення концентрації в депозитному портфелі. Відповідні рішення приймаються КУАП

Банку та доводяться до відома Комітету з управління ризиками Групи [6].

На той час, основна частка в капіталі представлена акціонерним капіталом. За станом на 31 грудня 2022 року статутний капітал складається з 3 297 003 акцій з номінальною вартістю 476,79 гривень за кожну акцію, що в сумі складає 1 571 978 тисяч гривень.

Підбиваючи підсумки системи управління ризиками у банку, корисно проаналізувати ключові показники його діяльності. У таблиці 2.8 наведено аналіз ефективності банку за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.8

Ключові коефіцієнти ефективності управління банком

Назва показника	Методика розрахунку	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт рентабельності банку	Відношення чистого прибутку до середньої вартості використовуваних банком активів	35,5%	36,0%	36,3%
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до середньої вартості балансового капіталу	26,3%	26,5%	20,1%
Достатність власногокапіталу	Співвідношенням регулятивного капіталу до сумарних активів	12,7%	13,1%	15,4%

Згідно з таблицею 2.8, нормативне значення коефіцієнта Н2 (достатотності капіталу) для діючих банків повинно бути не менше 10%. Протягом усього розглянутого періоду банк дотримується цього значення. Високе значення показника достатності (адекватності) регулятивного капіталу свідчить про те, що власники банку беруть на себе значну частку ризику, і навпаки, низьке значення вказує на більший ризик для кредиторів та вкладників. За даними на 31.12.2022 р., норматив Н2 склав 15,35%, а Н3 - 12,7%. У 2022 році внаслідок російського вторгнення в Україну нормативи достатності капіталу відчувають значний вплив.

В умовах воєнного стану НБУ дозволяє банкам не дотримуватися нормативів достатності капіталу, якщо це не має негативних наслідків. Незважаючи на військові дії, банк завдяки підтримці засновників забезпечує достатній рівень капіталізації.

Отже, від початку війни керівництво банку постійно моніторить якість

активів, рівень ризиків, підтримує стабільну ліквідність та ділову активність протягом досліджуваних років.

Підсумовуючи аналіз у другому розділі, можна зробити такі висновки: АТ «Сенс Банк» виявляє тенденцію залучати кошти за депозитами, уникаючи міжбанківських кредитів чи емісії боргових цінних паперів. Стосовно показників ліквідності, банк практично дотримується нормативних значень коефіцієнтів з 2018 по 2021 рік, що свідчить про готовність банків розраховуватися «живими» грішми, але спостерігається зменшення використання залучених коштів у дохідних активах, що може бути пов'язано зі збільшенням зобов'язань банку.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОВЕДЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ БАНКІВ

Дизайн і функції стрес-тестів пройшли через значні зміни протягом часу. Глобальна фінансова криза 2007-2008 років виступила каталізатором перетворень у сфері стрес-тестування, призводячи до встановлення нормативних вимог для цього процесу в індустрії фінансових послуг. Початкове стрес-тестування в Європі було проведено в 2010 році Європейським органом банківського нагляду. У 2011 році цей тест включав 91 європейський банк, що представляв 65% активів європейських банків і принаймні 50% банківських активів у кожній країні. Більшість місцевих регуляторів також розширила обсяг досліджень, включивши більше місцевих фінансових установ до переліку об'єктів стрес-тестування. Останнім часом національні регулятори, такі як центральні банки та міністерства фінансів, активно проводять стрес-тести для банків з метою визначення можливих впливів на фінансовий стан банку в умовах стресу та прийняття відповідних рішень.

З інтеграцією міжнародних та національних вимог, тиск на регуляторів з питань проведення регулярних стрес-тестів банків значно зріс. На сьогодні третині з 1000 найбільших банків встановлено обов'язок проводження стрес-тестів тричі на рік, відповідно до вимог національних регуляторів або міжнародних агентств, таких як МВФ, згідно з рекомендаціями Базеля. Кількість рекомендацій Європейського комітету банківського нагляду, включених до Базеля III, зросла за останні п'ять років [17]. В останні роки збільшилася і ускладнилася кількість регуляторних вимог, якими повинні відповідати банки. Тепер вони мають звітувати про результати стрес-тестів перед місцевими органами нагляду, а також перед наднаціональними регуляторами, такими як Європейське банківське управління та Міжнародний валютний фонд. Крім того, банки повинні пройти більш вимогливе стрес-тестування, яке акцентується на сценаріях шокового стресу, таких як ризик ліквідності, кредитний ризик, ринковий ризик та операційний ризик, а також включає комплексні тести, наприклад, регресійне стрес-тестування (табл. 3.1) [15].

Таблиця 3.1

Методологія стрес-тестувань

Підхід	Описання методу	Припущення	Переваги	Недоліки
doTopwn	Оцінює вплив макроекономічних шоків на баланс установи та/або звіт про прибутки та збитки (або нормативні дані, які вимагають наглядові установи) за допомогою простих розрахунків	Такий підхід є сприятливим для макропруденційного, загальносистемного стрес-тестування (систематичний ризик) і надає перевагу регуляторам які розробляють власні моделі. Зазвичай використовують прогнози динамічного балансу, включаючи вплив політики та вторинні ефекти	Цей підхід є гнучким, оскільки він не покладається на складні моделі, а також на детальні вхідні/джерельні дані від перевірених установ, а частіше на зведені інституційні дані та менш детальну інформацію.	Здатність швидко отримувати стабільні результати обходиться ціною точності та розуміння окремих банківських установ, які можуть надати оновлені детальні дані. Крім того, системний погляд може невключати специфічні ризики, з якими стикається банківська система
Bottom up	Оцінює вплив макроекономічних потрясінь, використовуючи детальні дані з інституцій, і обчислює фінансові звіти тафінансові результати за допомогою складних статистичних моделей. Потім ці результати можна агрегувати, щоб отримати уявлення про всюустанову	Цей підхід є сприятливим для мікропруденційного стрес-тестування (інституційний ризик) і йоговіддають перевагу банки, які розробляють власнімоделі. Вимоги домоделі можуть надаватися регуляторами для забезпечення порівнянності. Зазвичай використовують статичні прогнози балансу безполітики моделювання та вторинних ефектів.	Результати набагато точнішіта відображають характерні ризики установи, враховуючи різнорідність і взаємопов'язаність різних портфелів. Деталізація, з якою обчислюються зміни припущень, забезпечує визначення впливу напруг на рівні продукту, що підвищує точність.	Результати неможна порівнювати між установами через різні припущення. Висуваються значні операційні вимоги до різних команд,а також інтенсивні вимоги до даних, що робить ці вправи водночас дорогими та трудомісткими
Комбінований	Комбінація цих підходів може дозволити підхід виклику, за допомогою якого кожен підхід критикується проти іншого, щоб перевірити та забезпечити гарантію якості	Поєднання факторів двох підходів	Переваги кожного підходу все одно будуть застосовані, алесприятимуть забезпеченню якості, якщо порівнювати їходин з одним.	Забезпечення якості станеменш корисним, якщо два підходи не узгоджують свої методології, змінні та припущення. Це вимагатимедодаткових зусиль і часудля вирішення розбіжностей між підходами.

Підхід до стрес-тестування є ключовим фактором, оскільки він визначає не тільки методику проведення тестування, але й загальний підхід до процесу

навчання. Методологія стрес-тестування включає в себе основні компоненти, такі як макроекономічні показники та використання різних рівнів статистичних методів, у тому числі економетричні моделі різної складності. Ефективна система стрес-тестування базується на кількох концептуально прийнятих практичних підходах, які описані у таблиці нижче.

Стрес-тести, які використовуються центральними банками, можна класифікувати на дві категорії: підходи «знизу вгору» та «зверху вниз» (див. Таблицю 3.1). У першому випадку вище розташоване керівництво банку намірено встановлює сценарій та умови, які потім аналізуються та представляються наглядовим органам [10]. У другому випадку регулятори самостійно встановлюють вимоги та/або рекомендації щодо стрес-тестування (можливо, на основі єдиного підходу). У цьому контексті роль регуляторів є надзвичайно важливою як для впровадження стрес-тестів, так і для підвищення їх ефективності. З свого боку, стрес-тестування «знизу вгору» дозволяє ідентифікувати та розглядати різницю в ризиках кожного банку. Таким чином, розробка методології передбачає врахування результатів тестування у банківському управлінні ризиками, стратегічному плануванні та бюджетуванні. Завершені результати тестування слід враховувати при прогнозуванні та плануванні власного капіталу та фінансових показників [7].

На сьогоднішній день спостерігається зростаюча тенденція серед центральних банків щодо проведення макроекономічних стрес-тестів, використовуючи різноманітні параметри шоків, які характеризують змодельовані сценарії фінансового стресу (табл. 3.2).

Більшість регуляторів акцентують на кредитному та ринковому ризиках, при цьому понад половина враховує ліквіднісний ризик. Наприклад, Центральний банк Бразилії впровадив наглядовий стрес-тест, фокусуючись на коефіцієнтах покриття ліквідності банків [23]. Стрес-тест Південної Кореї враховує вплив ризику фінансування ліквідності. Більше третини органів влади включають операційний ризик у свої стрес-тести, а п'ята частина аналізує юридичний ризик. Відносно загальноєвропейського стрес-тесту 2016 року,

навчання вперше враховувало окремі стресори для операційного ризику та ризику поведінки [14].

Таблиця 3.2

Об’єкти стрес-тестування центральних банків різних країн

Центральний банк	Об’єкт стрес-тестування
Бразилія	Аналіз показників фінансової стійкості для визначення рівнів зростання кредитів, зміни умов кредитування, прибутковості
Данія	Оцінка впливу шоків макроекономічних показників на: прибутки та ліквідність банківських установ, динаміку частки прострочених кредитів у портфелях банків, динаміку котирувань банківських цінних паперів та прибутковість [86]
Канада	Сукупне значення нормативу достатності капіталу банківської системи
Мексика	Оцінка потенційних втрат банків для корпоративних фінансів через макроекономічні показники (падіння реального ВВП, різке зростання зовнішнього боргу, відчуження іноземного капіталу тощо) – основні банки-позичальники
Україна	Макроекономічні показники: стабільна економічна ситуація; значні коливання курсу національної валюти; відкритість і доступність міжбанківського ринку; рівень політичної та міжнародної стабільності; стабільність фінансового ринку; коливання цін на енергоносії; Мікроекономічні показники: доступ банків до зовнішніх джерел підтримки ліквідності,конкурентна позиція банків
Швейцарія	Об’єктом стрес-тесту є стабільність банківської системи: вартість банківських акцій, спред банківських облігацій, обсяг міжбанківських депозитів і кредитів, прибутковість банківської галузі, рівень капіталізації, рівень одного часовий дохід (особливо золотовалютний бізнес і біржовий бізнес), кількість банківських відділень
США	Зміни рівня капіталізації банків (за схемою SCAP (Supervisory Capital Assessment Program) – оцінка того, скільки капіталу знадобиться 19 найбільшим банківським холдинговим компаніям для покриття збитків при реалізації песимістичного сценарію та виконання нормативів достатності капіталу при цьому час

При здійсненні вибору показників, що підлягають стрес–тестуванню, важливо описати значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов’язані з ними показники. Варіант систематизації актуальних для українських банків ризиків наведений у табл. 3.3.

У міжнародній практиці банківського стрес-тестування використовуються різноманітні методології, що можна узагальнити у дві великі категорії. Однофакторне стрес-тестування, відоме як аналіз чутливості, спрямоване на вивчення впливу окремого фактора на активи кредитної установи у короткостроковій перспективі.

Таблиця 3.3

Параметри ризиків для стрес-тестування

Вид ризику	Параметри ризику	Коефіцієнти, що аналізуються
Кредитний	Зниження кредитоспроможності позичальника. Погіршення якості кредитного портфеля.Виникнення простроченого основного боргу і процентних платежів. Прояв факторів ділового ризику. Ненадійність джерел погашення боргу.	Коефіцієнт регулятивного капіталу.Коефіцієнт економічногокапіталу. Коефіцієнткапіталу за даними бухгалтерського обліку
Ліквідності	Використання короткострокових ресурсів для покриття більш довгострокових активів. Покриття ресурсами низьколіквідних активів.	Коефіцієнти ліквідності, передбачені Базелем III. Внутрішні коефіцієнти ліквідності
Юридичний	Зміни у правовій системі. Порушення клієнтами та контрагентами банківської організації умовдоговорів.	Внутрішні показники.
Валютний	Непередбачувана зміна вартості основних валют. Директивне встановлення державою курсових обмежень. Обмеження доступу до ринків іноземної валюти.	Методологія Value atRisk. Внутрішні показники.
Достатності капіталу	Зміна ринкової вартості банківських активів. Зростання об’єму виданих позик.	Коефіцієнти достатності капіталу
Прибутковості	Нестабільні джерела формування прибутку. Зростання реальної вартості ресурсів. Частка непрацюючих активів. Використання довгострокової частини ресурсів для покриття високоліквідних активів.	Грошові потоки. Чистий прибуток. Коефіцієнткапіталу за даними бухгалтерського обліку

Такими факторами можуть бути рівень інфляції, ключові відсоткові ставки, обмінні курси та інші. Багатофакторне стрес-тестування, у свою чергу, спрямоване на оцінку стратегічних перспектив кредитних установ, оцінюючи можливий вплив низки ризикових факторів на їхню діяльність у кризових ситуаціях. Спочатку стрес-тестування розроблялося як інструмент оцінки ризиків на рівні окремих портфелів. В даний момент вони широко впроваджені фінансовими установами для управління ризиками. Поступово методи стрес-тестування стали застосовуватися в більш широкому контексті для вимірювання чутливості групи установ (наприклад, банків) або навіть всієї фінансової системи до загальних стресових випробувань. Розвиток стрес-тестів залежить від економічної ситуації, регуляторних вимог, наявності ефективних інструментів і систем. Участь регуляторів є важливою для впровадження стрес-тестування як загальноприйнятої найкращої практики для банків. У країнах, де стрес-тестування є обов'язковим вимогом, банки частіше враховують його у процесах управління ризиками та бізнес-планування.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на деяку стабільність і відмінність від процентного ризику у 2022 році, прийнято рішення підвищити облікову ставку Національного банку України до 25% в липні 2022 року у зв'язку з повномасштабними військовими діями в Україні. Це призвело до зростання відсоткових ставок за новими гривневими кредитами бізнесу на 5,9 п.п., досягнувши 19,8% на рік у червні-вересні 2022 року. Навіть це невелике підвищення вартості кредитних ресурсів викликало ефект перенесення через комерційний кредит: обсяг комерційних кредитів зменшився на 2%, що дорівнює 9,8 млрд грн, у вересні.

Рівень ставок споживчого кредитування демонстрував незалежну поведінку від динаміки ключової ставки НБУ, що свідчило про відсутність трансмісійного механізму на цьому ринку. Трансмісія процентних ставок на недепозитний ринок залишалася слабкою, а загальний трансмісійний ефект відсутній, особливо щодо депозитів населення. Помітне зростання середньозваженої процентної ставки за новими гривневими депозитами на 4,8 п.п. в червні-вересні досягло 9,3% на рік.

Незважаючи на збільшення процентних ставок, депозити бізнесу зросли лише на 5 млрд грн протягом чотирьох місяців, а фактично навіть зменшилися, відображаючи уповільнення економічної активності та загальний занепад країни. Таким чином, монетарний імпульс, породжений зростанням облікової ставки, не зміг сформувати адекватну реакцію на фінансовому ринку для забезпечення антиінфляційного ефекту в економіці, що створює додаткові ризики для швидкості обігу грошової маси, затримки, збої в постачанні сировини та збуті продукції. Перепади в області ліквідності та дорогі депозитні ресурси в іноземній валюті стають ключовими чинниками виникнення процентного ризику, що негативно впливає на фінансовий результат банків. Окрім того, волатильність ставки рефінансування НБУ, її підвищення та недолік ефективної політики управління ризиками сприяють ускладненню ситуації та можливому банкрутству платоспроможних установ.

Отже, ризик ліквідності банків укладається не лише у валютний,

кредитний та процентний ризики, але й у погіршення економічної ситуації. Велика девальвація та інфляція спричинюють відтік коштів вкладників, що призводить до неплатоспроможності банків та зниження довіри до банківської системи. Це викликає формування короткострокової ресурсної бази та, як результат, ломку ліквідності. Для подолання цих труднощів банки змушені активно залучати довгострокові ресурси.

Оскільки українська економіка є малою та відкритою, залежною від експорту та імпорту, тенденції інфляції суттєво впливають на зміну курсу національної валюти. Головні інструменти монетарної політики, такі як облікова ставка та процентна політика, виявляються ефективними, але при стрімкій девальвації НБУ не досягло заявленої цілі щодо інфляції через процентну політику. Це спричинило проведення жорсткої монетарної політики для обмеження зростання грошової маси та монетарної бази з метою стабілізації обмінного курсу гривні. Така політика стала головною причиною поглиблення ризиків банківської системи та зниження економічного зростання, зберігаючи баланс між ціновою стабільністю, шляхом обмеження кредитування, та фінансовою стабільністю реального сектору.

Недооцінка урядом і Національним банком України ризику кредитів відображається на балансі банків у вигляді непрацюючих активів, що стають основним джерелом збитків і банкрутства. Відмова від поділу з банками тягаря кредитного ризику, а також відсутність ефективної системи обробки проблемних активів чинять значущий вплив на фінансовий результат банків. Така ситуація не тільки призводить до втрат для банків, але і ускладнює стабілізацію фінансового сектору та сприяє загальному економічному занепаду.

Удосконалення дизайну та функцій стрес-тестів відбулося під впливом глобальної фінансової кризи 2007/2008 років. Велика кількість банків зобов'язана проводити стрес-тести згідно з рекомендаціями національних регуляторів та міжнародних агентств. Регулятори активно впроваджують стрес-тести, враховуючи кредитний, ринковий, та ліквіднісний ризики, операційний та юридичний ризики.

Стрес-тестування залишається основоположним елементом управління ризиками, використовуючи макроекономічні показники та різні методології, такі як однофакторне та багатофакторне стрес-тестування. Розвиток цих методів залежить від економічної ситуації та вимог регуляторів. Усе більше центральних банків включають стрес-тести в процес управління ризиками та бізнес-планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлова І. В., Білецька І. С. Впровадження нових вимог щодо оцінки кредитного ризику у банках України. URL: http://www.inter-nauka.com

2. Бурий К. П. Класифікація фінансових ризиків банківських установ. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2010. Вип. 154. Ч. 3. С. 49–56.

3. Васильєва Т. А. Управління ризиками банків: монографія у томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, С. М. Козьменко та ін.] / За ред. д–ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова і д–ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с.

4. Волков Д. П. Аналіз банківських ризиків: основні підходи до визначення. Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. 2013. Вип. 10(3). С. 131 – 139. URL: http://nbuv.gov.ua/j- pdf/ecnof_2013_10(3) 23.pdf.

5. Волкова В. В. Методичнні аспекти управління ризиком кредитного портфеля банку. Економіка і орга- нізація управління. 2016. № 1(21). С. 45 – 52.

6. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Суми : УАБС НБУ, 2006. Т. 17. С. 318 – 329.

7. Демчук Н.І., Абахтімова А. А. Управління банківськими ризиками. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 24. Ч.1. С. 117-119.

8. Дмітрієва А. О. Формування ресурсної бази комерційного банку в умовах глобалізації фінансової системи України. Вісник СевНТУ. 2011. № 116. С. 46–49.

9. Дядюк М. А. Управління ризиками: консп. лекц. Харків. URL: http://elib.hduht. edu.ua/jspui/handle/123456789/1893 (дата звернення: 26.10.2023).

10. Жарій Я. В., Дубина М. В. Банківська безпека : навчальний посібник. Чернігів : ЧНТУ. 2016. 25 с.

11. Житний П.Є., Шаповалова С.М., Карамишева Г.М. Світова практика стрес – тестування у банках України. Вісник Української академії банківської справи Науково-практичний журнал. 2011. № 1 (30) URL: http:/ /archive. nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VUABS/2011_1/ 30_03_08.pdf

12. Заруцька О. П. Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду. Проблеми і перспективи розвитку банківської

системи. 2020. Вип. 36. С. 180—187. URL: http://nbuv.gov.ua/ j-pdf/pprbsu_2020_36_22.pdf.

13. Звіт про фінансову стабільність НБУ URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/report (дата звернення 23.11.2023)

14. Колодізєв О. М. Удосконалення процесу управління прибутковістю банку. Формування ринкової економіки в Україні. Збірник наукових праць. Вип. 29. Ч. 1. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. С. 254 – 259.

15. Кудіна В. Г. Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика. Вісник Східноукра- їнського університету ім. В. Даля. 2011. № 15 (169). Ч. 2. С. 34–39.

16. Лачкова В.М., Лачкова Л. І., Шевчук І. Л. Фінансовий менеджмент в банку: навч. Посібник. Х.: Видавець Іванченко І.С., 2017. 180 с.

17. Омельченко О. І. Управління банківськими ризиками. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» другого (магістерського) укл. О. І. Омельченко; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. Електрон. текстові дан. (1,87 МБ). Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 65 с.

18. Основні показники, що характеризують стан грошово-кредитного ринку (за оперативними даними) URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic

19. Посохов І. М. Сучасні міжнародні стандарти ризик-менеджменту. Сучасні тенденції розвитку світової економіки: зб. матеріалів 9-ї Міжнар. наук.-практ. конф., Харків : ХНАДУ, 2017. Т. 2. С. 77 – 78.

20. Ребрик М. А., Потьомка Л. А., Пастушко А. В. Порівняльний аналіз методів стохастичного аналізу валютного ризику банку. Економічний аналіз: зб. наук. праць. 2013. Вип. 12. Частина 2. С. 83–90.

21. Фастовець М. Проблемні аспекти ризиковості кредитування малого бізнесу в Україні. Вісник НБУ. 2007. № 2. С. 38–45.

22. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standard sand monitoring. Bank for International Settlements. Basel, December 2010. 53 p.

23. Final Report of the IIF Committee on Market Best Practices: Principles of Conduct and Best Practice Recommendations. Institute of International Finance. URL:

https://www.iif.com/system/files/iif_final_report_of_the_committee_on_market_best_practices.pdf.

24. IFRS Foundation Constitution. IFRS Foundation. URL: http://www.ifrs.org/NR/ rdonlyres/0B820728-7F10-4877-8068- 7B65D2A3058B/0/ ConstitutionDec2010.pdf.

25. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basel Committee on Banking Supervision. URL: http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf.

26. Lebid O., Chmutova I., Zuieva O. & Veits O. Risk assessment of the bank's involvement in legalization of questionable income considering the influence of fintech innovations implementation. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. № 2. P. 232-246.

27. Liquidity stresstesting: a survey of theory, empirics and current industry and supervisory practices. Bank for International Settlements. Basel, October 2013. 71 p.

28. Modeling Credit Risk for Commercial Loans. FRBSF Economic Letter. 2001. URL: www.frbsf.org/publications/economics/letter.

29. Principles for sound stress testing practices and supervision URL: http://www.bis.org/publ/bcbs147.pdf.

30. Schuermann T. Stress testing banks. Oliver Wyman Wharton Financial Institutions Center. February. 2013. 26 p.

31. Shapiro Alan C. Multinational financial management. Published by John Wiley and Son, Inc. 8thedition. 2006. 768 p.

32. Stein R. M. The role of stress testing in credit risk management. Journal of investment management. 2012. vol. 10, No4. pp. 64– 90.

33. Volkova, V. V. (2016) Metodychnni aspekty upravlinnia ryzykom kredytnoho portfelia banku. Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia, No 1(21), p. 45-52.

34. Zarutska E., Pavlova T., & Sinyuk A. (2018). Structural-functional analysis as innovation in public governance (case of banking supervision). Marketing and Management of Innovations, 2018. P. 349-360.